

20^ο Παγκόσμιο Συνέδριο για την έρευνα του Χορού
Αθήνα, 25-29 Οκτωβρίου 2006

Επιστημονική Ανακοίνωση με θέμα :

**Οι λαϊκοί οργανοπαίχτες και οι κομπανίες της Νάουσας
1870 - 1970**

Χρήστος Ζάλιος
Καθηγητής Φυσικής Αγωγής
Νάουσα

	Εισαγωγή	3
1.	Κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες	4
2.	Οι λαϊκοί οργανοπαίχτες της Νάουσας	5
3.	Τα όργανα	13
4.	Οι χοροί	15
5.	Οι κομπανίες	16
6.	Συμπεράσματα	19
7.	Σημειώσεις	21
8.	Πηγές	22
9.	Βιβλιογραφία	23
10.	Αριθμημένες λεζάντες εικόνων	24
11.	Διεύθυνση του συγγραφέα και σύντομη παρουσίασή του	25

Εισαγωγή

Σκοπός της έρευνας

Τις τελευταίες 4 δεκαετίες στη Νάουσα στον τομέα της παραδοσιακής μουσικής κυριαρχούν οι ζουρνάδες. Στη δισκογραφία επίσης όσον αφορά τη Νάουσα βρίσκει κανείς μόνο δίσκους με παραδοσιακούς σκοπούς παιγμένους με ζουρνάδες. Δίσκοι με τραγούδια ή μουσική παιγμένη με άλλα όργανα δεν υπάρχουν. Σχηματίζεται λοιπόν εύλογα η πεποίθηση ότι αυτή είναι η μουσική παράδοση της Νάουσας.

Σκοπός της έρευνας ήταν να συγκεντρωθούν στοιχεία και να αποδειχθεί ότι την περίοδο 1870-1970 οι λαϊκοί οργανοπαίχτες στη Νάουσα χρησιμοποιούσαν έγχορδα και χάλκινα πνευστά όργανα. Να αντληθούν πληροφορίες με εθνογραφικό και κοινωνιολογικό ενδιαφέρον, καθώς και πληροφορίες που αφορούν τις μελωδίες και τους χορούς αυτής της περιόδου. Για εκατό τουλάχιστον χρόνια υπήρχε μια λαϊκή μουσική παράδοση η οποία για τούς λόγους που θα αναλύσουμε χάθηκε και σιγά-σιγά από τη δεκαετία του 1960 και μετά πήραν τη θέση της οι ζουρνάδες.

Μέθοδος εργασίας

Για την έρευνα χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος των προσωπικών μαγνητοφωνημένων συνεντεύξεων. Τα άτομα από τα οποία αντλήθηκαν οι πληροφορίες καθώς και φωτογραφικό υλικό: α) είναι προχωρημένης ηλικίας β) έχουν άμεση σχέση με το αντικείμενο της έρευνας, δηλαδή είναι μουσικοί ή στενοί συγγενείς των μουσικών που ερευνώνται γ) λόγω της ιδιότητάς των έχουν άμεση σχέση με τις πληροφορίες που αναζητούμε.

Τα κυριότερα προβλήματα που προέκυψαν κατά τη διάρκεια της έρευνας ήταν η ανυπαρξία σχετικής βιβλιογραφίας, καθώς δεν υπήρχε καμία προγενέστερη έρευνα και παρουσιάστηκε δυσκολία στον εντοπισμό των κατάλληλων προσώπων για την άντληση των πληροφοριών. Δεν ήταν καν γνωστά πολλά από τα πρόσωπα που μας ενδιέφεραν (μουσικοί κλπ) και η αναγνώρισή τους έγινε από παλιές φωτογραφίες. Πολλοί από τους πρωταγωνιστές ήταν πεθαμένοι και ο εντοπισμός των παιδιών τους ήταν πολύ δύσκολος (κάποιοι δεν κατοικούσαν στη Νάουσα και όταν υπήρχαν μόνο κόρες, είχαν το επώνυμο του συζύγου και ήταν δύσκολο να εντοπισθούν).

1. Κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η Νάουσα, πόλη της τουρκοκρατούμενης ακόμη Μακεδονίας, έχει πληθυσμό 12.000 κατοίκους, από τους οποίους οι 10.500 είναι Έλληνες και οι 1.500 Τούρκοι.

Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα και κυρίως μετά το 1860 έχουμε στη Νάουσα μια αξιόλογη παραγωγή αγροτικών, κτηνοτροφικών, βιοτεχνικών και βιομηχανικών προϊόντων και μια διακίνησή τους προς τα έξω (Θεσσαλονίκη, επαρχίες, λοιπό ελλαδικό χώρο και εξωτερικό). Η οικονομία της πόλης βρισκόταν σε διαρκή κινητικότητα και σε συνεχή ανέλιξη, ώστε να είναι η Νάουσα την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα "το πιο εξελιγμένο αστικό κέντρο της Μακεδονίας", όπως χαρακτηρίζεται από τον ιστορικό Κ. Μοσκόφ¹.

Η ανάπτυξη της βιοτεχνίας και του εμπορίου, με τις εξαγωγές (σαγιακιών στη νότια Ελλάδα και στον Βαλκανικό χώρο, προϊόντων της σηροτροφίας στη Θεσσαλονίκη και τυροκομικών προϊόντων και κρασιών στην Αίγυπτο κ.ά.), είχε σαν αποτέλεσμα η οικονομία της πόλης να παρουσιάζει μιαν ανάκαμψη στα μέσα του 19ου αιώνα, με συνεχή ανοδική πορεία μέχρι την πρώτη δεκαετία του επόμενου αιώνα. Είναι χαρακτηριστικό ότι μεταναστευτικό ρεύμα δημιουργήθηκε μόνο μετά το 1900. Μέχρι τότε, οι Ναουσαίοι μετανάστες ήταν κατά κύριο λόγο έμποροι, που στα ξένα μέρη ίδρυσαν αξιόλογους εμπορικούς οίκους.

Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα στη Νάουσα έχουμε τη δημιουργία μιας σφύζουσας αστικής τάξης η οποία εισάγει ήθη και αισθητικά πρότυπα από τη Θεσσαλονίκη και τα μεγάλα ευρωπαϊκά αστικά κέντρα. Ειδικά στα χρόνια του μεσοπολέμου στην κοινωνική ζωή της Νάουσας κυριαρχεί η διασκέδαση ευρωπαϊκού τύπου.

2. Οι λαϊκοί οργανοπαίχτες της Νάουσας

Η οικογένεια των Άτσηδων²

Ο Θανάσης Άτσης ήρθε στη Νάουσα 20-22 χρονών μαζί με τον αδελφό του στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, από τα Μπιτόλια (σημερινό Μοναστήρι), από το χωριό Βελεσά. Ιθαγένεια είχαν καθαρά ελληνική. Από το χωριό τους έφυγαν όταν χάθηκε κάποιος τούρκος και τους συκοφάντησαν ως υπαίτιους, με αποτέλεσμα οι τούρκοι να σκοτώσουν τον πατέρα τους και να τους κυνηγήσουν. Ο Θανάσης με τον αδελφό του ήρθαν κυνηγημένοι στη Νάουσα και δούλευαν ως εργάτες σε μπαξέδια και αμπέλια. Σιγά σιγά έκαναν δικά τους μπαζεβανλίκια. Τους άρεσε όμως πολύ και η μουσική. Ο Θανάσης έπαιζε βιολί και ο αδερφός του ούτι. Μετά τη δουλειά στα χτήματα τους πλησίαζαν πολλές φορές παρέες Ναουσαίων και τους ζητούσαν να παίξουν μουσική για να διασκεδάσουν.

Στη Νάουσα έκαναν στο Θανάση προξενιό μία κοπέλα από το γένος Παλιά. Από το γάμο τους γεννήθηκε ο Δημήτρης (1864-1952) και ένα μικρότερο παιδί ο Γιώργης. Ο Θανάσης έμαθε στα παιδιά του μουσική, επειδή όμως ήταν αγράμματος το μεράκι του ήταν τα παιδιά του να μάθουν γράμματα. Το Δημήτρη ήθελε να τον κάνει δάσκαλο, αλλά αυτός προς μεγάλη του λύπη τελείωσε μόνο το δημοτικό σχολείο. Στη μουσική όμως ήταν πολύ καλός, έγινε θαυμάσιος οργανοπαίχτης στο κλαρίνο.

Φωτ. 1. Η φωτογραφία είναι από τις αποκριές του 1919. Οι μουσικοί που διακρίνονται είναι ο Δημήτρης Άτσης (κλαρίνο) ο Φιλώτας Άτσης (τρομπόνι) και ο Γκόγκας Άτσης (γκρανκάσα).

Ο Γιώργης δούλευε ως φραγκοράφτης και έπαιζε την καλύτερη κορνέτα μέσα στη Νάουσα, πέθανε όμως πολύ νέος.

Σε νεαρή ηλικία, ο Δημήτρης και ο αδερφός του ο Γιώργης έμειναν ορφανοί από τη μάνα τους. Μετά από κάποια χρόνια ο πατέρας τους ξαναπαντρεύτηκε μια γυναίκα από το Εμπόριο Πτολεμαΐδας, τα Χαϊλιάρια όπως τα έλεγαν.

Από το δεύτερο γάμο του ο Θανάσης έκανε άλλα δύο παιδιά, ένα κορίτσι τη Μαρία και ένα αγόρι το Χριστόδουλο (1896-1958). Η Μαρία έγινε δασκάλα κατά το μεράκι του πατέρα της, ενώ ο Χριστόδουλος δε μπόρεσε μεν να μάθει γράμματα, έγινε όμως πολύ καλός μουσικός. Έπαιζε άριστα βιολί και τρομπόνι. Στην κομπανία του Χριστόδουλου έπαιζε κλαρίνο ο Θανάσης Πλάκας από τα Τρίκαλα της Θεσσαλίας

γαμπρός του από την αδερφή του. Ο Θανάσης Πλάκας και η γυναίκα του δεν είχαν παιδιά και έμεναν στο ίδιο σπίτι με την οικογένεια του Χριστόδουλου.

Φωτ. 2. Η φωτογραφία είναι στη Νάουσα στις 10-9-1944. Διακρίνονται από αριστερά προς τα δεξιά οι μουσικοί: Αντώνης Βελιγδένης (σοπράνο σαξόφωνο), Θανάσης Πλάκας (κλαρίνο), Νικόλας Άτσης (τρομπόνι), άγνωστος (τρομπόνι), Χριστόδουλος Άτσης (τρομπόνι), Ευριπίδης Παζαρέντσης (γκραν-κάσα), Δημήτρης Γ. Άτσης (τύμπανο).

Ο Δημήτρης Άτσης έμαθε να παίζει κλαρίνο στα 18 του χρόνια, δηλ. το 1882. Όπως μας αφηγείται ο εγγονός του Δημήτρης (γεν. 1933) κλαρίνο έμαθε από τον πατέρα του και επειδή δεν υπήρχαν όργανα στην περιοχή, του το αγόρασε από τη Θεσσαλονίκη, από τον Δημητρίου ο οποίος έφερνε όργανα από την Τσεχοσλοβακία.

Επειδή ο κόσμος εκείνη την εποχή ήθελε ορχήστρες για τους γάμους και τα γλέντια, ο Δημήτρης προσπάθησε όλα τα παιδιά του να μάθουν μουσική και έκανε με αυτά μια κομπανία. Όταν λοιπόν δεν είχανε δουλειά στα χτήματα, παίζανε στους γάμους. Η μουσική ήταν η δεύτερη δουλειά τους.

Τα όργανα που έπαιζαν στην οικογένεια Άτση ήταν: Ο Θανάσης Άτσης, βιολί (γεννημένος γύρω στο 1840), ο μικρότερος αδερφός του Θανάση, ούτι, ο Δημήτρης Άτσης, κλαρίνο (1864-1952), ο μικρότερος αδερφός του Γιώργης³, κορνέτα. Ο Χριστόδουλος Άτσης, βιολί και τρομπόνι (1896-1958), ο πρώτος γιος του Δημήτρη Άτση ο Νικόλας(1895), έπαιζε πολύ καλό τρομπόνι, ο δεύτερος ο Θανάσης(1897-1972), έπαιζε κορνέτα, ο τρίτος γιος ο Γκόγκας(1904-1995), έπαιζε τρομπέτα, ο μικρότερος γιος ο Φιλώτας(1910-1942) έπαιζε τρομπόνι, ήταν ξακουστός τρομπονίστας μέσα στη Νάουσα.

Ο Θανάσης Άτσης που ήταν ένας εξαιρετικός μουσικός στην prima vista⁴, υπηρέτησε τη θητεία του στη στρατιωτική μπάντα που πήγε το 1919 στη Μ. Ασία με τον ελληνικό στρατό. Ο Θανάσης όταν γύρισε από τη Μ.Ασία (μετά το 1922) έφυγε από τη Νάουσα και πήγε να δουλέψει ως επαγγελματίας μουσικός σε ορχήστρες των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης. Όταν μετά από κάποια χρόνια επέστρεψε στη Νάουσα, έπαιζε σε ορχήστρα στα τότε οικογενειακά κέντρα της Νάουσας και συνεργαζόταν με μουσικούς από τη Θεσσαλονίκη αλλά και από τη Νάουσα όπως τον Κώστα Μπάλια (βιολί) τον Αντώνη Βελιγδένη (Σαξόφωνο) το Σταύρο Βελιγδένη (τρομπόνι)

και άλλους. Ο γιος του Θανάση μας λέει ότι ο πατέρας του έμαθε θεωρία στη μουσική από έναν «μαθηματικό»⁵.

Φωτ. 3. Στον Άγιο Νικόλαο το ισνάφι των ιδιοκτητών ταβερνών, καφενείων, κέντρων διασκέδασης, κατά τη γιορτή της αναλήψεως το 1953-54. Διακρίνονται οι μουσικοί: Θανάσης Άντος(νταούλι), Θανάσης Άτσης (τρομπέτα), Σταύρος Βελιγδένης(τρομπόνι), και μάλλον ο Βαγγέλης από τη Φλώρινα κλαρίνο.

Όταν ο Δημήτρης Άτσης σταμάτησε να παίζει μουσική, συνέχισαν να παίζουν ο γιος του Γκόγκας με τον μικρότερο αδελφό του τον Φιλώτα (ο ένας κορνέτα και ο άλλος τρομπόνι), κλαρίνο όμως που το χρειάζονταν για τους γάμους, δεν είχαν. Πριν σταματήσει τη μουσική ο πατέρας τους είχε βγάλει ένα κλαρίνο, τον Τσιαούκα τον Γκόγκα. Συνεργάστηκαν λοιπόν τα αδέρφια με τον Τσιαούκα που έπαιζε κλαρίνο. Μετά την κατοχή ο Τσιάφκας έφυγε σε άλλη κομπανία και οι Άτσηδες πήραν στην κομπανία τους τον Κατσάνο τον Αλέξη, που έπαιζε κλαρίνο και πήγαιναν πάλι σε γάμους.

Φωτ. 4. Στο μοναστήρι του Προδρόμου στη Νάουσα, στις αρχές της δεκαετίας 1950. Διακρίνονται οι μουσικοί: Σταύρος Παζαρέντσης (γκρανκάσα), Γιώργος Τσιαούκας (κλαρίνο), Δημήτρης Παζαρέντσης (πατέρας του Σταύρου, γκρανκάσα), Δημήτρης Γιαννούλης ή Τούσκας (τρομπόνι), Γιάννης Σιάγκος (κλαρίνο), Θανάσης Άντος (όρθιος με το μπλε κουστούμι)

Ο Θανάσης Άτσης παντρεύτηκε την αδερφή του συνεργάτη του μουσικού Αντώνη Βελιγδένη την Ευλαμπία και έκανε 5 παιδιά. Ο πρώτος του γιος ο Γιώργος(1929-1949) έπαιζε πολύ καλό βιολί, συνεργαζόταν με τον πατέρα του και αργότερα με το Μαρίνο Βασιλειάδη στη Βέροια.

Ο δεύτερος γιος ο Δημήτρης ή Μίμης (γεν.1931), ξεκίνησε να παίζει μουσική με τον πατέρα του το 1941-42 ως τζαζμπανίστας. Το 1950 υπηρέτησε τη θητεία του στη

στρατιωτική μουσική της 9^{ης} Μεραρχίας στη Βέροια. Ο τρίτος γιος του ο Λάμπης δεν έμαθε μουσική ούτε και ο τέταρτος ο Γιάννης.

Ο Δημήτρης Αθ. Άτσης μας λέει για την περίοδο 1941-1944, «από τα αγαπημένα μουσικά κομμάτια του κόσμου ήταν ο χορ-χορ Αγάς⁶, το αγαπούσαμε και μεις πάρα πολύ σαν κομμάτι, ήταν η ψυχή μας και όταν το παίζαμε ειδοποιούσαμε να κάτσουν ήσυχα. Την περίοδο της κατοχής παίζαμε κυρίως ελληνικές οπερέτες, Ιταλικές και Γερμανικές. Πολύ αγαπητό κομμάτι αυτή την περίοδο ήταν ο Βαφτιστικός, μας το παράγγελναν πολλοί».

Ο Γιώργος Άτσης (Γκόγκας) έπαιζε τρομπέτα. Ήταν τρομπετίστας στη φιλαρμονική του στρατού στη Βέροια κατά τη διάρκεια της θητείας του. Τις δεκαετίες 1920-1930 ο Δημήτρης Άτσης και τα παιδιά του είχαν τα καλύτερα όργανα σε όλη την περιοχή. Είχαν νταούλι με πιάτα που περιείχαν ακόμη και ασήμι μέσα, το δε δέρμα του ήταν ψαρίσιο. Τα χάλκινα όργανα ήταν τσεχοσλοβάκικα.

Ο Δημήτρης Άτσης πέθανε το 1952 σε ηλικία 88 χρονών. Ο αδερφός του ο Γιώργης (ο οποίος δεν ξέρουμε πότε γεννήθηκε), είχε πεθάνει νέος σε ηλικία 30-35 χρονών.

Η οικογένεια Βελιγδένη

Ο Αντώνης Βελιγδένης (1899-1959) ήταν γιος του τζαμπάζη στο επάγγελμα Γιάννη Βελιγδένη ο οποίος με τη γυναίκα του Μαρία απέκτησε 6 παιδιά, δύο αγόρια και 4 κορίτσια. Ο Αντώνης ήταν ο πρώτος του γιος και έγινε άριστος μουσικός (έπαιζε κλαρίνο και σαξόφωνο), με πολύ καλή θεωρητική κατάρτιση. Όταν ήταν νέος έκανε και στη στρατιωτική μουσική. Έπαιζε για πολλά χρόνια στην ίδια ορχήστρα με τον γαμπρό του Θανάση Άτση και την περίοδο 1936-1940 διετέλεσε αρχιμουσικός στις δύο φιλαρμονικές της Νάουσας, την «Αθηνά» και την «Εριολάν».

Ο δεύτερος γιος του Γιάννη Βελιγδένη ο Σταύρος (1919) έπαιζε πολύ καλό τρομπόνι και συνέπραττε με την ορχήστρα του αδελφού του όταν πηγαίνανε κυρίως σε γάμους. Τη δεκαετία του 50 στην ορχήστρα του Αντώνη Βελιγδένη συμμετείχε και ο γιος του Γιάννης (γεν. 1935) που έπαιζε ακορντεόν.

Η οικογένεια των Κατσάνων

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα ήρθαν στη Νάουσα τα αδέρφια Γρηγόρης και Νικόλας Κατσάνος από τα Κατσανοχώρια της Ηπείρου. Λόγω της καταγωγής τους πήραν το όνομα Κατσάνος που σημαίνει μικροπωλητής.

Τα δύο αδέρφια ασχολούνταν με τον ασβέστη ήταν ασβεστάδες στο επάγγελμα, αγαπούσαν όμως και τη μουσική, ο Γρηγόρης έπαιζε βιολί και ο Νικόλας κλαρίνο.

Ο Γρηγόρης ήταν εξαιρετικός μουσικός στο παίξιμο αλά τούρκα, απέδιδε θαυμάσια και τις τούρκικες μελωδίες, γιαυτό τον καλούσαν πάρα πολύ οι Τούρκοι της Νάουσας στις γιορτές και τα γλέντια τους.

Ο Γρηγόρης Κατσάνος απέκτησε 7 παιδιά, 4 αγόρια και 3 κορίτσια. Από τα παιδιά του μόνο ο μικρότερος ο Αλέξανδρος (1904-1978) ασχολήθηκε με τη μουσική. Ο Αλέξης ακολούθησε το επάγγελμα του πατέρα του ασχολήθηκε με τον ασβέστη και παράλληλα εξασκούσε το επάγγελμα του μουσικού.

Ο Αλέξης Κατσάνος μουσική έμαθε κατ' αρχάς από τον πατέρα του. Ήταν όμως αυτοδίδακτος σε πολλά όργανα. Κατ' αυτόν τον τρόπο έμαθε το κλαρίνο και το τρομπόνι, αλλά και ούτι, μαντολίνο και κυρίως βιολί. Ανάλογα με την περίσταση έ-

παιζε και το όργανο που χρειαζόταν η κομπανία. Σε διασκεδάσεις σε εσωτερικούς χώρους, έπαιζε ή ούτι ή βιολί, ενώ στους γάμους στην αρχή έπαιζε κορνέτα και μετά κλαρίνο.

Φωτ. 5. Σε γλέντι στον Άγιο Νικόλαο Νάουσας τη δεκαετία του 1950. Τρομπόνι παίζει ο Χρήστος Γιαννούλης, τρομπέτα ο Θανάσης Άτσης, κλαρίνο ο Αλέξης Κατσάνος.

Ο Αλέξης κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής του θητείας υπηρέτησε στη στρατιωτική μουσική της Βέροιας, όπου έπαιζε κορνέτα.

Ο Αλέξης Κατσάνος συνεργαζόταν με όλους τους λαϊκούς μουσικούς της Νάουσας παίζοντας είτε κλαρίνο είτε βιολί. Δεν είχε μόνιμη κομπανία τον καλούσαν και οι Άτσηδες και οι μουσικοί από τον Αϊ Γιώργη για να παίζει μαζί τους. Έπαιζε μουσική μέχρι και τη δεκαετία του 1960 προς το τέλος της βέβαια όχι επαγγελματικά αλλά κυρίως σε καμιά παρέα ή σε κανένα γλέντι.

Ο Αλέξανδρος Κατσάνος παντρεύτηκε με τη Σμαρώ Γρίβα, μικρασιάτισσα στην καταγωγή και απέκτησε δύο γιούς το Δημήτρη και τον Πολύκαρπο από τους οποίους κανένας δεν ασχολήθηκε επαγγελματικά με τη μουσική.

Ο γιος του Δημήτρη (γεν. 1932) μας αφηγείται: «Ο πατέρας μου πολλές φορές είχε τις φτώχειες του. Το πιο χαρακτηριστικό με το βιολί ήταν ότι ποτέ δεν είχε δοξάρι! Επάνω στο βουνό οι ασβεστάδες είχαν τα καμίνια. Όταν λοιπό περνούσε από εκεί κανένα άλογο με όμορφη μακριά ουρά, έπαιρνε το ψαλίδι και την έκοβε για να κάνει με τις τρίχες το δοξάρι που του έλειπε. Από όργανα ο πατέρας μου είχε στο σπίτι βιολί, κλαρίνο, κορνέτα και τρομπόνι. Την κορνέτα και το τρομπόνι τα πούλησε και κράτησε μόνο το βιολί και το κλαρίνο. Για επισκευές στα όργανά του πήγαινε όπως και οι άλλοι μουσικοί της Νάουσας στη Θεσσαλονίκη».

Κώστας Στέφος ή Μπάλιας (1904-1968) βιολί

Ο Κώστας Στέφος ή Μπάλιας γεννήθηκε στη Νάουσα το 1904 και πέθανε το 1968. Οι γονείς του ήταν ο Γιώργος Στέφος και η Στεργιανή. Ο πατέρας του ο Γιώργος ήταν δάσκαλος και ψάλτης στην εκκλησία της Μεταμόρφωσης. Απ' ότι έλεγαν είχε πάει και στο Φανάρι για να σπουδάσει μουσική. Ο Γιώργος Στέφος απέκτησε ένα αγόρι τον Κώστα και δύο κορίτσια.

Η κόρη του Κώστα Μπάλια Ελένη (γεν. 1945) μας λέει: «Με τη μουσική ασχολούνταν και ο παππούς μου Γιώργος και ένας θείος του πατέρα μου που έμενε στο ίδιο σπίτι. Αυτός ο θείος έπαιζε μαντολίνο βιολί και κιθάρα και είναι αυτός που δίδαξε μουσική στον πατέρα μου, μαντολίνο και θεωρία». Μετά το μαντολίνο πέρασε στο βιολί με το οποίο και ασχολήθηκε αργότερα επαγγελματικά. Πριν τον πόλεμο δούλευε ως μουσικός στη Νάουσα, αλλά τότε οι δουλειές ήταν σπάνιες, γιατί μερικές

φορές κατέβαινε για δουλειά στην Θεσσαλονίκη και την Αθήνα. Στα μέσα της δεκαετίας του 1930 ήταν στην Αθήνα.

Ο Κώστας Μπάλιας από τον πρώτο του γάμο είχε ένα κορίτσι, από το δεύτερο γάμο του το 1938 με τη Στεριανή Ζαχαράκη, απόκτησε δύο παιδιά, την Ελένη (1945) και τον Χρήστο (1948). Κανένα από τα παιδιά του δεν ασχολήθηκε με τη μουσική. Το 1946 η οικογένεια Μπάλιας βρισκόταν και πάλι στην Αθήνα, όπου ο Κώστας δούλευε ως μουσικός, ενώ αργότερα κατά το 1950 μετακόμισαν στη Θεσσαλονίκη.

Ο Κώστας Μπάλιας συνεργαζόταν τακτικά με τον Αντώνη Βελιγδένη (σαξόφωνο), το Θανάση Άτση (κορνέτα) καθώς και με μουσικούς που έρχονταν από τη Θεσσαλονίκη. Εκείνη την εποχή έρχονταν τραγουδιστές και τραγουδίστριες που ήταν φίρμες, από τη Θεσσαλονίκη και την Αθήνα. Πολλές φορές φιλοξενούσε κάποιους από αυτούς στο σπίτι του. Εκτός από την επαγγελματική ενασχόληση με τη μουσική, ο Μπάλιας ήταν και ράφτης.

Ο Μπάλιας συνέβαλε στη δημιουργία του Ωδείου της Νάουσας το 1952, παρέδιδε μάλιστα εκεί και μαθήματα βιολιού. Μαθήματα μουσικής παρέδιδε στη Νάουσα αλλά και στη Θεσσαλονίκη όπου μετακόμισε οικογενειακά.

Δημοσθένης Γκούγκουρας (1880-1935).

Το πραγματικό επώνυμο του Δημοσθένη Γκούγκουρα ήταν Γιαννόπουλος, το Γκούγκουρας ήταν παρατσούκλι που όμως αργότερα επικράτησε και έγινε επώνυμο. Η καταγωγή του ήταν από τη Νάουσα. Έπαιζε πάρα πολύ καλό βιολί και έχει μείνει στη μνήμη όσων τον γνώριζαν ως ένας ιδιόρρυθμος άνθρωπος που έπαιζε μουσική μόνο για το κέφι του και το κέφι των φίλων του χωρίς ποτέ να πληρώνεται.

Το επάγγελμα του Δημοσθένη ήταν σαμαράς, έφτιαχνε σαμάρια για τα ζώα. Το εργαστήριό του ήταν στο κελάρι κάτω από το σπίτι του. Είχε όμως και χτήματα, με τα οποία ασχολούταν.

Σύμφωνα με την κόρη του Μαριάνθη στη μουσική ήταν αυτοδίδακτος, και έπαιζε το βιολί αλλά τούρκα. Έπαιζε πάρα πολύ ωραίο βιολί και τον καλούσαν όλοι οι πλούσιοι της Νάουσας στις διασκεδάσεις τους. Συνήθως συνέπραττε με έναν εξίσου ιδιόρρυθμο βιολιστή το Νικόλα Γιαννιώτη.

Ο Δημοσθένης Γκούγκουρας και η γυναίκα του, η Φανούλα Μακούλη που κατάγονταν από την Έδεσσα, απόκτησαν 8 παιδιά. Από τα παιδιά του Δημοσθένη κανένα δεν ασχολήθηκε με τη μουσική.

Ο Δημοσθένης το 1930 πήγε στην Αθήνα με πρόσκληση της κ. Μέλπως Μερλιέ και το Μουσικό Λαογραφικό Αρχείο υπό τη διεύθυνσή της, τον φωνογράφησε σε μουσικά κομμάτια για σόλο βιολί. Ένα από αυτά τα μουσικά κομμάτια κυκλοφόρησε τελευταία στο CD 527 136-2 PolyGram «δημοτικά τραγούδια από την συλλογή Μέλπως Μερλιέ».

Οργανοπαίχτες από τη συνοικία του Αγίου Γεωργίου

Η οικογένεια των Τσιαούκα

Ο Δημήτρης Τσιαούκας με καταγωγή από τη Μικρά Ασία ήταν μουσικός και έπαιζε κυρίως γκρανκάσα και τύμπανο. Με τη σύζυγό του Σουλτάνα απέκτησαν τέσσερα παιδιά που έγιναν όλοι μουσικοί. Ο Γιώργος ή Γκόγκας (1900-1958) έπαιζε εξαιρετικό κλαρίνο, ο Βασίλης έπαιζε ακορντεόν και κορνέτα, ο Αλέκος έπαιζε τρομπόνι και ο Γρηγόρης(1924-1961) που έπαιζε γκρανκάσα και τζάζ.

Φωτ. 6. Στο πανηγύρι του έξω Πρόδρομου της Νάουσας το 1950. Παίζουν οι μουσικοί: Αλέκος Τσιαούκας (τρομπόνι), Νίκος Δημητριάς ή Τσιλιμπιάς (κλαρίνο), Θανάσης Άντος (γκρανκάσα). Στη φωτογραφία φαίνεται ο τρόπος με τον οποίο έπαιζαν τα κρουστά οι λαϊκοί οργανοπαίχτες, ο λεγόμενος «τζάζ». Ο τζαζμπανίστας είχε μπροστά του τη γκρανκάσα με πιάτο και ένα τύμπανο.

Ο Γκόγκας εκτός από τα αδέρφια του συνεργαζόταν με μουσικούς όπως ο Αντώνης Βελιγδένης, ο Νικόλας Άτσης, ο Χριστόδουλος Άτσης, ο Θωμάς Βρούφτσης, ο Δημήτρης Γιαννούλης ή Τούσκας, ο Χρήστος Γιαννούλης αδερφός του Δημήτρη. Ο Γκόγκας Τσιαούκας έκανε 4 κορίτσια και ένα αγόρι, κανένα όμως από τα παιδιά του δεν έμαθε μουσική.

Ο Γρηγόρης Τσιαούκας εκτός από τη μουσική δούλευε ως εργάτης στα χτήματα, αλλά έκοβε και ξύλα στα σπίτια με το πριόνι. Ο Γρηγόρης στη μουσική συνεργάζονταν με τα αδέρφια του, με τον Γιάννη Σιάγκο που ήταν αδερφός της γυναίκας του, με το Δημήτρη Γιαννούλη και άλλους μουσικούς.

Ο Δημήτρης Γιαννούλης ή Τούσκας(1906-1980) έπαιζε τρομπόνι όπως και ο αδερφός του Χρήστος Γιαννούλης. Συνεργαζόταν δε συχνά με το Θωμά Βρούφτση που έπαιζε και αυτός τρομπόνι. Ο Δημ. Γιαννούλης ήταν αγωγιάτης στο επάγγελμα, είχε άλογο με κάρο και έκανε μεταφορές.

Οικογένεια Σιάνου

Ο Γιώργος και η Καλλιόπη Σιάνου είχαν τέσσερα παιδιά, δύο αγόρια και δύο κορίτσια. Τα αγόρια τους έμαθαν και τα δύο μουσική. Ο μεγαλύτερος γιος ο Γιάννης (1915-1997), έπαιζε κλαρίνο, σοπράνο σαξόφωνο και κορνέτα. Εκτός από τη δουλειά στη μουσική δούλευε και ως εργάτης στα χτήματα.

Ο αδερφός του Γιάννη Σιάγκου ο Βασίλης Σιάνος (1920-1984), έπαιζε κορνέτα και τρομπόνι και ήταν από τους πρωτεργάτες στην ίδρυση της φιλαρμονικής στη Νάουσα. Κατά τη στρατιωτική του θητεία υπηρέτησε στη στρατιωτική μουσική. Εκτός από την κομπανία του αδερφού του έπαιζε και με τον Νίκο Δημητριά ή Τσιλιμπιά. Ο Βα-

σίλης δούλευε στο εργοστάσιο του Λαναρά ως εργάτης υφαντής και παράλληλα εργαζόταν και ως μουσικός.

Ο Γιάννης Σιάγκος συνεργάζονταν με τον Αντώνη Βελιγδένη(σαξόφωνο), τον Άτση, τον Θανάση Άντο (τζαζ), τον Τούσκα Γιαννούλη(τρομπόνι), τον Χρήστο Φουδούλη(κλαρίνο) από τα Λευκάδια Νάουσας και τον Ευριπίδη Παζαρέντση(τζαζ). Στην κομπανία του πολλές φορές έπαιζε γκρανκάσα και ο Σταύρος Δίμκος που έμενε στη Νάουσα αλλά η καταγωγή του ήταν από την Έδεσσα.

Οικογένεια Άντου

Αποτελούνταν από τρία αδέρφια που και τα τρία ασχολούνταν αποκλειστικά με τη μουσική. Ο μεγαλύτερος αδερφός ο Αλέκος(γεν.1902) έπαιζε τρομπόνι, μετά ήταν ο Αντώνης(γεν.1903) που έπαιζε βιολί και τελευταίος ήταν ο Θανάσης(1920-1972) που έπαιζε γκρανκάσα και τζαζ. Ο Θανάσης Άντος συμμετείχε μαζί με πολλούς άλλους μουσικούς στην ίδρυση της φιλαρμονικής της Νάουσας το 1958.

Οικογένεια Αλιάτση

Ο Χριστόδουλος Αλιάτσης(1918-1980) είχε καταγωγή από την Έδεσσα. Έπαιζε νταούλι στην κομπανία του Γιάννη Σιάγκου. Απόκτησε δύο παιδιά που έγιναν και τα δύο μουσικοί. Ο μεγάλος του γιος ο Νίκος (γεν.1938) παίζει γκρανκάσα και τζαζ και συνεργάστηκε κυρίως με Βεροιώτες μουσικούς, ο μικρός του γιος ο Άγγελος(γεν.1946) παίζει τρομπόνι και συνεργάστηκε παλιότερα με μουσικούς όπως ο Γιάννης Σιάγκος, ο Θανάσης Γαρύφαλλος(τρομπόνι) ο Βασίλης Σιάνος κ.α. Σήμερα παίζει ακόμα μουσική αλλά συνεργάζεται με πολύ νεότερους μουσικούς.

Οι οικογένειες Γκαντίδη-Κουβακλή από το Στενήμαχο Νάουσας

Η κομπανία από το Στενήμαχο Νάουσας αποτελούνταν από τους: Θόδωρο Γκαντίδη (1886-1949 αρμόνικα), Λάμπρο Κουβακλή (βιολί) και Μήτσο Κουβακλή (λαούτο). Το 1918 ο Θόδωρος Γκαντίδης παντρεύτηκε στο Στενήμαχο Ανατολικής Ρωμυλίας την αδερφή των Κουβακλήδων και από το 1921 άρχισε να συνεργάζεται μαζί τους παίζοντας αρμόνικα. Το 1924 έφυγαν από το Στενήμαχο και εγκαταστάθηκαν στο Χωροπάνι της Νάουσας το οποίο αργότερα μετονομάστηκε Στενήμαχος. Η κομπανία τους έπαιζε σε αρραβώνες και γάμους στη Νάουσα από το 1925 έως το 1947, καθώς και σε εξοχικά κέντρα της εποχής όπως ήταν του Σαρίφη. Ο Λάμπρος πέθανε το 1934 και τη θέση του στο βιολί πήρε ο μικρότερος αδερφός των Κουβακλήδων, ο Στέφος. Το 1940 σταμάτησε να παίζει μουσική ο Μήτσος και από το 1942 τη θέση του στην κομπανία (παίζοντας λαούτο και μετά αρμόνικα), πήρε ο γιος του Θόδωρου Γκαντίδη ο Γιάννης (γεν. 1927). Οι μουσικοί της κομπανίας ήταν πρακτικοί. Οι αδερφοί Κουβακλή έμαθαν μουσική από τον πατέρα τους ο οποίος έπαιζε λαούτο, ενώ ο Θόδωρος Γκαντίδης στην αρχή έπαιζε φλογέρα και μετά έμαθε αρμόνικα. Ο Γιάννης Γκαντίδης ξεκίνησε να παίζει αρμόνικα και από το 1950 επαγγελματικά ακορντεόν, σε πάρα πολλές ορχήστρες στη Νάουσα και τη Βέροια.

3. Τα όργανα

Στη Νάουσα από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα ξέρουμε ότι τα όργανα που έπαιζαν οι λαϊκοί οργανοπαίχτες στους γάμους και τις διασκεδάσεις ήταν βιολί, ούτι ή λαούτο, νταϊρές και λίγο αργότερα το κλαρίνο. Στην αστική κοινωνία της πόλης από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα δημιουργήθηκαν κομπανίες με πνευστά όργανα, όπως η κορνέτα, η τρομπέτα, το τρομπόνι, το κλαρίνο και η γκρανκάσα με πιάτο. Οι ίδιοι μουσικοί χρησιμοποιούν βέβαια σε κλειστούς χώρους και άλλα όργανα όπως το βιολί, το κλαρίνο, το ούτι, το λαούτο και λίγο αργότερα η αρμόνικα και το ακορντεόν.

Φωτ. 7. Γάμος στο Στενήμαχο Ανατολικής Ρωμυλίας το 1922-23. Παίζουν οι μουσικοί: Θόδωρος Γκαντίδης (αρμόνικα), Λάμπρος Κουβακλής (βιολί), Μήτσος Κουβακλής (λαούτο). Το 1924 η κομπανία ήρθε και εγκαταστάθηκε στο Χωροπάνι της Νάουσας, το οποίο αργότερα μετονομάστηκε σε Στενήμαχος Νάουσας.

Στο Ναουσαϊκό γάμο τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούσαν σε ανοιχτό χώρο (πχ στη μεταφορά της προίκας, ή όταν πήγαιναν να πάρουν τη νύφη για τη στέψη, ήταν κλαρίνο, τρομπόνια, κορνέτες, τρομπέτες και γκρανκάσα), αυτά δε που χρησιμοποιούσαν σε κλειστό χώρο (όπως το γαμήλιο γλέντι που γίνονταν στο ανώι του σπιτιού), ήταν βιολί, κλαρίνο, ούτι, λαούτο, νταϊρές και αργότερα προστέθηκαν το ακορντεόν και η τζαζ (δηλαδή γκρανκάσα με πιάτο και τύμπανο που παιζόταν όπως τα ντραμς). Την ίδια γκρανκάσα (με πιάτο) χρησιμοποιούν και οι φιλαρμονικές στην κεντρική Μακεδονία του 1900.

Το τρομπόνι που βλέπουμε να χρησιμοποιείται στη Νάουσα είναι πάντα με κλειδιά. Το «a tiro» δεν χρησιμοποιήθηκε γιατί δεν ενδύκνεται για την παραδοσιακή μουσική. Ενώ οι Ναουσαίοι οργανοπαίχτες έπαιζαν και βιολί δεν το βλέπουμε να συνεργάζεται με τα χάλκινα όργανα. Το βιολί με συνοδεία το ούτι, το λαούτο και αργότερα το ακορντεόν χρησιμοποιήθηκε για τους κλειστούς χώρους όπως τα καφενεία. Στο γάμο το βιολί έπαιζε μαζί με το κλαρίνο και το ούτι ή το ακορντεόν στο γλέντι που γινόταν στο ανώγι του σπιτιού μετά τη στέψη του ζευγαριού.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στην κοινωνία της Νάουσας στους γάμους έπαιζαν μόνο οι κομπανίες με τα χάλκινα ή αυτές με βιολί, κλαρίνο ούτι, νταϊρέ. Ζουρνάδες δεν έπαιζαν στους γάμους, οι Ναουσαίοι τα θεωρούσαν υποδεέστερα όργανα και τα δέχονταν μόνο τις αποκριές ή σε γλέντια σε εξοχικές τοποθεσίες όπως ο Άγιος Νικόλαος, ο έξω Πρόδρομος, η Παναγιοπούλα και η Υπαπαντή.

Στα χωριά της Νάουσας όπου ο κόσμος ήταν πιο φτωχός και εκτός των άλλων το γλέντι του γάμου γινόταν σε ανοικτό χώρο στην αυλή του σπιτιού, εκεί κυριαρχούσαν οι ζουρνάδες και η γκάιντα.

Είναι αξιοσημείωτο ότι στα χρόνια του μεσοπολέμου μπήκε για τα καλά στα όργανα της κομπανίας η αρμόνικα και στη συνέχεια το ακορντεόν.

Τις Αποκριές η Νάουσα ήταν πόλος έλξης και τόπος συνάντησης οργανοπαιχτών κάθε λαϊκού μουσικού οργάνου. Τα γλέντια που γίνονταν τις δύο εβδομάδες που διαρκούσαν οι αποκριές ήταν γνωστά σε όλη την κεντρική Μακεδονία και την περίοδο αυτή συνέρρεαν οργανοπαίχτες από Φλώρινα, Κοζάνη, Γιδά, Γουμένισσα, Έδεσσα, Ηράκλεια Σερρών και Αριδαία.

Το τρομπόνι την τρομπέτα και την κορνέτα τα συναντάμε σε κομπανίες στα τέλη του 19^{ου} και αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η διάδοσή τους στους λαϊκούς οργανοπαίχτες συμπίπτει με τη διάδοση των χάλκινων οργάνων στις φιλαρμονικές των φιλεκπαιδευτικών και φιλόμουσων συλλόγων που δημιουργούνται στα τέλη του 19^{ου} αιώνα σε όλη την Κεντροδυτική Μακεδονία. Στη Νάουσα έχουμε το 1904 δύο φιλαρμονικές⁷. Η μία είναι του «Πούπουλου» και η άλλη του «Ευαγγελισμού». Στη Βέροια έχουμε το 1901 τη φιλαρμονική του συλλόγου «Μέλισσα»⁸. Στη Θεσσαλονίκη έχουμε τη φιλαρμονική του Σωματείου «Ορφεύς»⁹. Στην Κοζάνη έχουμε τη φιλαρμονική της Μορφωτικής Αδελφότητας «Πανδώρα»¹⁰. Στην Έδεσσα επίσης έχουμε φιλαρμονική¹¹.

Επίσης εκτός από τις φιλαρμονικές των συλλόγων, τα ίδια όργανα χρησιμοποιούνται και από τις στρατιωτικές φιλαρμονικές του ελληνικού στρατού.

Κυρίως μετά το 1912 πολλοί από τους λαϊκούς μας οργανοπαίχτες υπηρέτησαν στη στρατιωτική μουσική, όπου απόκτησαν και στοιχειώδεις γνώσεις θεωρίας τις οποίες αργότερα χρησιμοποίησαν στην ενασχόλησή τους με την λαϊκή μουσική.

Από το 1900 λόγω της ύπαρξης των φιλαρμονικών υπάρχουν στην ευρύτερη περιοχή Νάουσας – Βέροιας – Θεσσαλονίκης πολλοί άριστοι μουσικοδιδάσκαλοι οι οποίοι κατά κύριο λόγο διευθύνουν τις μπάντες αλλά πολλοί από αυτούς παραδίδουν και ιδιαίτερα μαθήματα σε όσα παιδιά είχαν το μεράκι να μάθουν. Από τη μια μεριά λοιπόν κάποια παιδιά έμαθαν μουσική στις φιλαρμονικές, από την άλλη από τους δασκάλους σε ιδιαίτερα μαθήματα. Έτσι παρουσιάζεται το φαινόμενο λαϊκοί μουσικοί που έπαιζαν σε κέντρα και σε γάμους όπως ο Θανάσης Άτσης, ο Αντώνης Βελιγδένης, ο Κώστας Στέφος ή Μπάλιας να έχουν και μια πολύ καλή θεωρητική μουσική κατάρτιση. Οι πιο πολλοί βέβαια λαϊκοί μας μουσικοί έμαθαν μουσική από τους γονείς τους, από κάποιον πρακτικό μουσικό, ή ήταν αυτοδίδακτοι.

Η ζυγιά από ζουρνάδες στις αρχές του 20^{ου} αιώνα παιζόταν κυρίως από Τούρκους ή τουρκόγυφτους μουσικούς που έρχονταν από τη Βέροια, όπως ο Τζαμαλής, ο Ισίνκας και άλλοι. Η ζυγιά αποτελείται από δύο ζουρνάδες, έναν πριμαδόρο και έναν πασαδόρο καθώς και από ένα νταούλι. Στη Νάουσα στις αρχές του αιώνα υπήρχε ένας μόνο ντόπιος οργανοπαίχτης ο Δημήτρης Μπογιατζής ή Μήτρος Χαϊβάνος, ο οποίος έπαιζε ζουρνά μόνο τις αποκριές για τις «Μπούλες»¹². Όταν τελείωναν οι αποκριές τότε έβαζε τον ζουρνά στο βαλιτσάκι του και τον ξανάβγαζε τις επόμενες αποκριές.

4. Οι χοροί

Στα κέντρα διασκέδασης και στις χοροεσπερίδες πριν τον πόλεμο του 40, παίζανε κομμάτια από όπερες και οπερέτες, φοξ-τροτ, καδρίλιες, ταγκό, βαλς και άλλες μελωδίες¹³ της εποχής τους. Παραδοσιακά τραγούδια και Ναουσαϊκά παίζανε μόνο κατόπιν παραγγελίας. Στους γάμους έπαιζαν παραδοσιακές μελωδίες και χορούς.

Οι πιο γνωστοί χοροί της Νάουσας περιλαμβάνονται στο αποκριάτικο έθιμο «Μπούλες» και θα τους αναφέρω μόνο ονομαστικά. Στην εργασία αυτή θα ασχοληθώ μόνο με κάποιους χορούς οι οποίοι χορεύονταν στους γάμους, αλλά εδώ και πολλά χρόνια έχουν ξεχαστεί. Οι χοροί που έπαιζαν οι λαϊκοί οργανοπαίχτες ήταν: Συρτός-Μουσταμπέϊκος, Μελικές, Νιζάμικος, Μακρυνίτσα, Σαρανταπέντε, Τσάμικος, Παπαδιά, Σωτήρης, Νταβέλης, Πατινάδα, Χασάπικος βαρύς και Χασάπικος γρήγορος. Ακόμη στο ρεπερτόριό τους περιλάμβαναν Ηπειρώτικες, Θεσσαλιώτικες και Μικρασιάτικες μελωδίες.

Χοροί οι οποίοι έχουν ξεχαστεί από πολλά χρόνια είναι:

Συγκαθιστός. Ήταν χορός που χορευότανε στους γάμους. Στο γαμήλιο γλέντι ο πρώτος χορός ήταν ο Συγκαθιστός, που τον χορεύανε ο νουνός με τη νουνά (κουμπάρος-κουμπάρα) ή οι Σταυροπατέρες και οι Σταυρομάνες που ήταν συγγενικά ζευγάρια των νεόνυμφων και βοηθούσαν στις ετοιμασίες του γάμου. Χορευόταν αντικριστά με μαντήλι στο χέρι. Ήταν χορός σε 9/8 αργός, σοβαρός. Κατόπιν ακολουθούσαν οι άλλοι χοροί του γλεντιού. Εδώ και αρκετά χρόνια δεν χορεύεται στη Νάουσα γιατί ήταν χορός του παραδοσιακού γάμου ο οποίος έχει εκλείψει.

Ξεχωριστός-Αντικριστός. Ο Ξεχωριστός χορεύεται από πολύ παλιά στη Νάουσα ως σκόρπιος χορός, ελεύθερα στο χώρο χωρίς λαβή. Χορευόταν από άνδρες και γυναίκες στους γάμους και πάρα πολύ τις αποκριές. Οι χορευτές κινούνται ελεύθερα, αυτοσχεδιάζοντας, εμπρός-πίσω-πλάγια και τα χέρια τους κινούνται επίσης ελεύθερα. Ο ρυθμός του είναι 9/8.

Οβραϊϊκος. Χορός που στις αρχές του αιώνα χορευόταν στους γάμους. Δυστυχώς δεν έχουν διασωθεί ούτε η μουσική ούτε τα βήματα του χορού.

5. Οι κομπανίες

Η κομπανία¹⁴ στη Νάουσα στα μέσα του 19^{ου} αιώνα αποτελούνταν από βιολί, ούτι ή λαούτο, νταϊρέ και λίγο αργότερα προστέθηκε σ' αυτήν το κλαρίνο.

Φωτ. 8. Η κομπανία των Γκαντίδη-Κουβακλή σε γλέντι στο Στενήμαχο Νάουσας το 1933-34. Παίζουν οι μουσικοί: Θόδωρος Γκαντίδης (αρμόνικα), ένας Βεροιώτης βιολιτζής (πρόσφυγας από τη μικρά Ασία) και ο Μήτσος Κουβακλής (λαούτο).

Στα τέλη δε του 19^{ου} και αρχές του 20^{ου} αιώνα αποτελούνταν από ένα ή δύο κλαρίνα, ένα ή δύο τρομπόνια, μια ή δύο κορνέτες και από μια γκρανκάσα με πιάτο. Ο αριθμός των οργάνων που χρησιμοποιούνταν εξαρτιόταν από τις ανάγκες της περίπτωσης. Σε έναν πλούσιο γάμο όπως της φωτογραφίας (19) το 1911 βλέπουμε να παίζουν τρία τρομπόνια, δύο κορνέτες, κλαρίνο και γκρανκάσα.

Φωτ. 9. Ο γάμος στη Νάουσα του Πασχάλη Ιωάννου και της Καλλιόπης Μούγκρη το 1911¹⁵

Τα όργανα της κομπανίας είναι όλα όργανα εξελιγμένα και κατασκευασμένα στο εξωτερικό, συνήθως είναι είτε Ιταλικής είτε Τσεχοσλοβακικής κατασκευής. Οι Ναουσαίοι οργανοπαίχτες προμηθεύονταν τα όργανα από την κοντινή πόλη της Θεσσαλονίκης¹⁶. Πολλές φορές αγόραζαν και παλιά όργανα από τις μουσικές μπάντες (φίλαρμονικές) που υπήρχαν στην πόλη, καθώς και στη διπλανή Βέροια, από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Οι φίλαρμονικές δε της Νάουσας και της Βέροιας προμηθεύονταν τα όργανά τους κατευθείαν με παραγγελίες από την Ιταλία ή την Τσεχοσλοβακία.

Οι οργανοπαίχτες στις κομπανίες συνήθως έπαιζαν περισσότερα από ένα όργανα, ώστε να μπορούν να προσαρμόζονται ανάλογα με την περίπτωση και τις ανά-

γκες που παρουσιάζονται. Έτσι μπορούσαν να παίζουν πνευστά όργανα (τρομπόνι, κορνέτα, κλαρίνο, στους ανοικτούς χώρους και στις πατινάδες και έγχορδα (βιολί, ούτι) στους εσωτερικούς κλειστούς χώρους.

Φωτ. 10. Ο γάμος στη Νάουσα του Θωμά Σαμαρά και της Ευλαμπίας Φασούλα στις 12-4-1912

Οι κομπανίες της Νάουσας παίρνανε το όνομά τους συνήθως από το μεγαλύτερο σε ηλικία μουσικό ή από τον καλύτερο μουσικό γύρω από τον οποίο φτιαχνόταν το συγκρότημα. Έτσι έχουμε την κομπανία του Δημητρού Άτση, του Χριστόδουλου Άτση, των Θανάση Άτση και Αντώνη Βελιγδένη, του Γιάννη Σιάγκου, του Γκόγκα Τσιαύκα, των Κατσάνων, του Τσιλιμπία κλπ. Στην ορχήστρα των Άτση – Βελιγδένη όλοι οι μουσικοί γνώριζαν και θεωρία, γι'αυτό άλλωστε και έπαιζαν σε κέντρα όπου παρουσιάζονταν φίρμες της εποχής, τραγουδιστές και τραγουδίστριες από Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Και στις άλλες όμως κομπανίες υπήρχαν μουσικοί που δεν ήσαν εντελώς πρακτικοί γιατί είχαν υπηρετήσει στη στρατιωτική μουσική και απόκτησαν στοιχειώδεις γνώσεις θεωρίας. Πχ. Ο Γκόγκας Άτσης, ο Βασίλης Σιάνος, Θανάσης Άντος, ο Αλέξης Κατσάνος, ο Δημήτρης Αθ. Άτσης κ.α.

Ποιες ήταν οι κομπανίες που έπαιζαν στη Νάουσα

Δημητρού Άτση. Σε αυτήν έπαιζαν οι μουσικοί: Δημητρός Άτσης(κλαρίνο), Νικόλας Άτσης(τρομπόνι), Γκόγκας Άτσης(τρομπέτα), Φιλώτας Άτσης(τρομπόνι), Κώστας Ήλιος(γκρανκάσα), Αλέξης Κατσάνος(κλαρίνο-βιολί)

Χριστόδουλου Άτση. Σε αυτήν έπαιζαν οι μουσικοί: Χριστόδουλος Άτσης(βιολί-τρομπόνι), Θανάσης Πλάκας(κλαρίνο), Γιώργης Άτσης(τρομπέτα), Ευριπίδης Παζαρέντσης(γκρανκάσα)

Θανάση Άτση – Αντώνη Βελιγδένη. Σε αυτήν έπαιζαν οι μουσικοί: Θανάσης Άτσης(κορνέτα), Αντώνης Βελιγδένης(σαξόφωνο-κλαρίνο), Κώστας Στέφος ή Μπάλιας(βιολί), Σταύρος Βελιγδένης(τρομπόνι), Θανάσης Άντος(τζάζ)

Γκόγκα Τσιαύκα. Σε αυτήν έπαιζαν οι μουσικοί: Γκόγκας Τσιαύκας(κλαρίνο), Βασίλης Τσιαύκας(κορνέτα-ακορντεόν), Αλέκος Τσιαύκας(τρομπόνι), Γόλης Τσιαύκας(γκρανκάσα), Δημήτρης Παζαρέντσης(γκρανκάσα)

Νίκου Τσιλιμπία. Σε αυτήν έπαιζαν οι μουσικοί: Νίκος Δημητριάς ή Τσιλιμπίας(κλαρίνο), Βασίλης Σιάνος(κορνέτα-τρομπόνι), Βαγγέλης Καρβουνιάρης(γκρανκάσα), Δημήτρης Γιαννούλης(τρομπόνι)

Γιάννη Σιάγκου. Σε αυτήν έπαιζαν οι μουσικοί: Γιάννης Σιάγκος(κλαρίνο), Δημήτρης Γιαννούλης ή Τούσκας(τρομπόνι), Χρήστος Γιαννούλης(τρομπόνι), Θωμάς Βρούφτης(τρομπόνι), ο γιος του Θωμά Σταύρος Βρούφτης(τρομπόνι), Βαγγέλης Καρβουνιάρης(κρουστά), Χρήστος Φουδούλης(κλαρίνο)

Κατσάνων. Γρηγόρης Κατσάνος (βιολί), Νικόλας Κατσάνος (κλαρίνο) και Αλέξης Κατσάνος (κορνέτα, βιολί).

Όλοι αυτοί βέβαια οι μουσικοί περιστασιακά συνεργάζονταν μεταξύ τους σε διάφορα σχήματα, ανάλογα με τις ανάγκες της δουλειάς.

6. Συμπεράσματα

1. Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα έχουμε τη δημιουργία στη Νάουσα μιας σφύζουσας αστικής τάξης, η οποία εισάγει ήθη και αισθητικά πρότυπα από τη Θεσσαλονίκη και τα μεγάλα ευρωπαϊκά αστικά κέντρα. Ειδικά στα χρόνια του μεσοπολέμου στην κοινωνική ζωή της πόλης κυριαρχεί η διασκέδαση ευρωπαϊκού τύπου. Στις χοροεσπερίδες που διοργανώνονται κυριαρχούν το φοξ – τροτ, οι καδρίλιες τα βάλς τα τανγκό και άλλοι ευρωπαϊκοί χοροί. Μουσικοί θίασοι που παίζουν όπερες και οπερέτες επισκέπτονται συχνά τη Νάουσα. Πολλοί λαϊκοί οργανοπαίχτες ακόμα και στους γάμους ενσωματώνουν στο ρεπερτόριό τους ρομάντζες και εμβατήρια από όπερες¹⁷ ή από οπερέτες.
2. Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα οι λαϊκοί οργανοπαίχτες χρησιμοποιούσαν έγχορδα όργανα (βιολί, ούτι, λαούτο και νταϊρέ). Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα διαδίδονται ευρύτατα τα πνευστά χάλκινα όργανα (τρομπέτα, κορνέτα, τρομπόνι), που μαζί με το κλαρίνο το ακορντεόν και τη γκρανκάσα αποτελούν τα όργανα της κομπανίας που έπαιζαν σε ανοιχτούς χώρους.
3. Αρκετοί οργανοπαίχτες έπαιζαν περισσότερα από ένα όργανα. Έπαιζαν άλλα όργανα σε κλειστούς και άλλα σε ανοιχτούς χώρους.
4. Οι Ναουσαίοι δε χρησιμοποιούσαν ποτέ ζουρνάδες στους γάμους γιατί τους θεωρούσαν υποδεέστερα όργανα και το είχαν για υποτιμητικό. Οι ζουρνάδες παίζονταν από τουρκόγυφτους μουσικούς (όπως ο Ισίνκας, ο Τζαμαλής και ο Γιαούς) στα πανηγύρια, στα γλέντια στην εξοχή και κυρίως τις αποκριές.
5. Υπάρχει άμεση σχέση των κομπανιών με τις ελληνικές στρατιωτικές μπάντες και τις φιλαρμονικές των φιλεκπαιδευτικών και φιλόμουσων συλλόγων που δημιουργήθηκαν στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.
6. Οι περισσότεροι οργανοπαίχτες είχαν τη μουσική ως δεύτερη δουλειά.
7. Από τη δεκαετία του 1970 τα χάλκινα όργανα στη Νάουσα αρχίζουν να σπανίζουν, σχεδόν εξαφανίζονται. Γι' αυτό υπάρχουν πολλοί λόγοι. Ένας είναι ότι αρχίζουν να εκλείπουν οι παλιοί οργανοπαίχτες χωρίς να υπάρχουν αντικαταστάτες τους. Τα παιδιά των περισσότερων μουσικών δεν ακολουθούν το επάγγελμα του πατέρα τους με αποτέλεσμα να διακόπτεται η μουσική συνέχεια που συναντούσαμε σε προηγούμενες δεκαετίες. Αλλάζουν οι συνθήκες διαβίωσης, αρχίζει να εκλείπει ο παραδοσιακός γάμος από τη Νάουσα, η οποία ακολουθεί τα πρότυπα των μεγάλων αστικών κέντρων.
8. Ο παραδοσιακός τρόπος διασκέδασης, όπως τα πανηγύρια των εκκλησιών, οι εκδρομές και τα γλέντια στην εξοχή, σιγά-σιγά φθίνει και δίνει τη θέση του στις μπουάτ και τα μπουζουξίδικα τα οποία ξεφυτρώνουν παντού με εντυπωσιακά γρήγορο ρυθμό. Το ραδιόφωνο και η τηλεόραση εισβάλλουν ορμητικά σε κάθε σπίτι και κάνουν πολύ προσιτή τη μουσική σε καθημερινή βάση.
9. Στη δεκαετία του 1970 ενώ από τη μια μεριά εγκαταλείπουμε τις παραδόσεις για να ακολουθήσουμε τον σύγχρονο τρόπο ζωής, από την άλλη έχουμε μια στροφή προς τη λαογραφία και το φολκλόρ. Σε κάθε επαρχιακή πόλη δημι-

ουργούνται πολιτιστικοί σύλλογοι με παραδοσιακά χορευτικά συγκροτήματα, αρχίζουν να ερευνώνται οι παραδοσιακές στολές του κάθε τόπου καθώς και η παραδοσιακή μουσική. Όλα αυτά στην αρχή ως μια προσπάθεια διάσωσης και αργότερα ως μια προσπάθεια προβολής του κάθε τόπου μέσα από την πολιτιστική του παράδοση. Την περίοδο αυτή στη Νάουσα έχουν σχεδόν εκλείψει τα παραδοσιακά χάλκινα όργανα και αρχίζει η κυριαρχία των ζουρνάδων. Ο ζουρνάς ήταν το όργανο που πάντα συνόδευε στη Νάουσα το αποκριάτικο έθιμο «Μπούλες». Οι πιο φημισμένοι Ναουσαίοι οργανοπαίχτες ήταν ο παλαιότερος Δημήτρης Βογιατζής (Χαϊβάνος) και οι νεότεροι Σταύρος Παζαρέντης (1931-2000) και Βαγγέλης Ψαθάς (γεν. 1936). Στη Νάουσα δημιουργούνται αρκετά χορευτικά συγκροτήματα (Λύκειο Ελληνίδων, Μπούλες, Πυρσός, οι Βλάχοι) τα οποία χρειάζονται μουσικούς για τις εμφανίσεις τους όχι μόνο στον Ελλαδικό χώρο αλλά και στο εξωτερικό. Έτσι ο ζουρνάς λόγω της συνεργασίας του με τα χορευτικά συγκροτήματα κατορθώνει να επιβιώνει μέχρι σήμερα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

-
- ¹ Αχιλλέα Φ. Γκούτα Η Νάουσα στον 19^ο αιώνα, σελ. 55, Θεσσαλονίκη 1999.
- ² Πληροφορίες σχετικά με τη μουσική οικογένεια των Άτσηδων δημοσιεύτηκαν σε άρθρο του κ. Χρήστου Ζάλιου στο περιοδικό «Παράδοση και Τέχνη», τεύχος 80, σελ. 12-13.
- ³ Δυστυχώς στο ληξιαρχείο της Νάουσας δεν υπάρχουν στοιχεία για ορισμένους μουσικούς γιατί καταστράφηκαν το 1949 όταν κάηκαν όλα τα αρχεία της Νάουσας, έτσι για κάποιους έχουμε πληροφορίες μόνο από συγγενείς τους ή δεν υπάρχει καμία πληροφορία ως προς τη γέννησή τους.
- ⁴ Πρίμα Βίστα = Εκτέλεση μουσικού κομματιού χωρίς προηγούμενη μελέτη του.
- ⁵ Σύμφωνα με το Δημήτρη Άτση οι παλιοί οργανοπαίχτες, «Μαθηματικό», λένε το μουσικό που ξέρει να παίζει με νότες, που κατέχει τη θεωρία στη μουσική
- ⁶ Είναι ένα μουσικό θέμα από την οπερέτα «Λεπλεπιτζής Χορ-χορ Αγάς» του Αρμένιου μουσικού Δι-χράν Τσοχατζιάν που πρωτοπαρουσιάστηκε στην Αθήνα το 1883. (Χατζηπανταζής Θόδωρος, Το Κω-μειδύλιο, Αθήνα 1981 σελ.58-62). Και κατά τον μουσικό Δημήτρη Αθ. Άτση ήταν πολύ αγαπητό μου-σικό θέμα ακόμα και μέχρι τη δεκαετία του 1940.
- ⁷ Χρήστου Ζάλιου, Φιλαρμονική Εταιρεία Ναούσης, Νάουσα 2005
- ⁸ Χριστοδούλου Εμμ. Αναστάσιου, Η Ιστορία της Βέροιας, Μάρτιος 1960
- ⁹ Εφημερίδα Νέα Αλήθεια. Σάββατο 3-9-1911
- ¹⁰ Μορφωτική αδελφότης Κοζάνης «Πανδώρα» 1903
- ¹¹ Εφημερίδα Νέα Αλήθεια, Σάββατο 19-2-1911
- ¹² «Μπούλες» στο Αποκριάτικο χορευτικό δρώμενο της Νάουσας ονομάζονται όλα τα μέλη του Μπουλουκιού που συμμετέχουν στο δρώμενο. Το μπουλούκι αποτελείται από άνδρες φουστανελοφό-ρους με προσωπεία και μια γυναικεία φιγούρα με προσωπείο, την οποία υποδύονται πάντα άνδρες. Το έθιμο έχει τελετουργικό αυστηρά προκαθορισμένο, με ρίζες στην Ελληνική αρχαιότητα.
- ¹³ Εφημερίς «ΑΣΤΗΡ Βεροίας», 18/1/1933 και Τετάρτη 21/2/1934
- ¹⁴ Η κομπανία είναι ένας συνεταιρισμός, μια συντροφιά από διάφορα πρόσωπα που παίζουν μουσική. Η λέξη κομπανία είναι ξενική (Ιταλική, compagnia) και διαδόθηκε συγχρόνως με τα όργανα που χρη-σιμοποιούσαν τα μέλη της. Τονίζει το κύριο χαρακτηριστικό του συγκροτήματος που είναι η σύμπραξη των μουσικών που το απαρτίζουν και κυρίως τη μουσική και οικονομική σχέση που τους συνδέει. (Μαζαράκη Δέσποινα, Το λαϊκό κλαρίνο στην Ελλάδα, σελ.21, Αθήνα 1959)
- ¹⁵ Οι φωτογραφίες 19 και 20 είναι από το αρχείο της Ευγενίας Ζάλιου - Μπασιακούλη
- ¹⁶ Τέτοιες πληροφορίες μας δίνουν ο Δημήτρης Γ. Άτσης, ο Γιώργος Σιάγκος και ο Δημήτρης Κατσά-νος. Επίσης σε μάστορες της Θεσσαλονίκης, πήγαιναν τα όργανά τους για επισκευή
- ¹⁷ Ο Άγγελος Βαλταδώρος ιδρυτής του ωδείου Νάουσας, στο βιβλίο του «Αναμνήσεις» αναφέρει ότι στα χρόνια του μεσοπολέμου το εμβατήριο της «καμαρωτής νύφης» που παιζόταν στην πορεία της από το σπίτι προς την εκκλησία ήταν κομμάτι από όπερα.

ΠΗΓΕΣ

Πληροφορίες με προσωπικές συνεντεύξεις (μαγνητοφωνημένες) καθώς και φωτογραφικό υλικό έδωσαν οι κάτωθι :

α/α	Ονοματεπώνυμο	Χρόνος συνέ- ντευξης	Χρονολογία γέν- νησης
1	Αλιάτσης Χριστ. Άγγελος	5-10-2005	1946
2	Αλιάτσης Χριστ. Νίκος	5-10-2005	1938
3	Αντου Αθαν. Αναστασία	28-10-2005	1946
4	Άτση-Ζαρκάδα Ειρήνη (κόρη του Χριστόδουλου Άτση)	20-10-2004	1936
5	Άτσης Αθαν. Δημήτρης	26-5-2004	1931
6	Άτσης Γεωργ. Δημήτρης	10-11- 2003	1932
7	Βαρδαγιαννίδης Στράτος	1-7-2004	1923
8	Βελιγδένης Αντ. Γιάννης	16-5-2002	1935
9	Γκαντίδης Γιάννης	30-4-2006	1927
10	Γκούγκουρα Μαρία	5-1-2006	1922
11	Καραμπατάκης Σωτήρης	5-11-2005	1913
12	Κατσάνος Αλεξ. Δημήτρης	2-12-2005	1932
13	Κοσμαρίκος Γιάννης (εγγονός του Δημ. Γκούγκουρα)	12-1-2006	1942
14	Κουρμούλης Πάνος	19-1- 2006	1928
15	Μήρτσιος Μενέλαος	20-7-2004	1934
16	Μπιλιούρης Σπύρος	20-10-2005	1938
17	Μπλιάτσας Νικόλας	1974	1896
18	Παζαρέντσης Στ. Τρύφων	28-10-2005	1958
19	Προβατένος Γιάννης	3-7-2004	1914
20	Σαμαράς Γιάννης	17-3-2006	1938
21	Σιάγκος Ιωαν. Γιώργος	6-11-2005	1952
22	Στέφου (Μπάλια) Ελένη	14-1-2006	1945
23	Τενεδιός Θωμάς	17-1-2006	1927
24	Τσέπουρας Νικόλαος	17-10- 2004	1916
25	Τσιαύκα-Γιαννούλη Ευδοξία (κόρη του Γρηγόρη Τσιαύκα)	2-10-2005	1949
26	Τσιαύκας Γεωργ. Δημήτρης	2-10-2005	1947
27	Χριστοδούλου Γεώργιος	17-10- 2004	1925
28	Χωνός Αλέκος	15-1-2004	1911
29	Ψαθάς Βαγγέλης	5-11- 2003	1936

Σημείωση : Εκτός από την κύρια συνέντευξη που πήρα από τον καθένα, όποτε υπήρχε μια καινούργια πληροφορία, ξανασυναντούσα πολλούς από αυτούς για να μπορέσω να τη διασταυρώσω.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βαλταδώρας Δημ. Άγγελος, Αναμνήσεις, Νάουσα Απρίλιος 1996
2. Γκούτας Φ. Αχιλλέας, Η Νάουσα στον 19ο αιώνα, Θεσσαλονίκη 1999
3. Εφημερίδα «ΑΣΤΗΡ Βέρροιας», 18-1-1933, 21-2-1934
4. Εφημερίδα Νέα Αλήθεια, Σάββατο 19-2-1911
5. Εφημερίδα Νέα Αλήθεια. Σάββατο 3-9-1911
6. Ζάλιος Χρήστος, «Οι λαϊκοί οργανοπαίχτες της Νάουσας από τα μέσα του 19^{ου} έως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα» περ. Παράδοση και τέχνη, τ.80, σελ.12-13
7. Ζάλιος Χρήστος, Φιλαρμονική Εταιρεία Ναούσης, Νάουσα 2005
8. Μαζαράκη Δέσποινα, Το λαϊκό κλαρίνο στην Ελλάδα, Αθήνα 1959
9. Στουγιαννάκης Ι. Ευστάθιος, Ιστορία της πόλεως Ναούσης, ΕΝ ΕΔΕΣΣΗ 1924
10. Χατζηπανταζής Θόδωρος, Το Κωμειδύλιο, Αθήνα 1981 σελ.58-62
11. Χριστοδούλου Εμμ. Αναστάσιος, Η Ιστορία της Βέρροιας, Μάρτιος 1960

Αριθμημένες λεζάντες εικόνων

1. Φωτ. 1. Η φωτογραφία είναι από τις αποκριές του 1919. Οι μουσικοί που διακρίνονται είναι ο Δημητρός Άτσης (κλαρίνο) ο Φιλώτας Άτσης (τρομπόνι) και ο Γκόγκας Άτσης (γκρανκάσα).
2. Φωτ. 2. Η φωτογραφία είναι στη Νάουσα στις 10-9-1944. Διακρίνονται από αριστερά προς τα δεξιά οι μουσικοί: Αντώνης Βελιγδένης (σοπράνο σαξόφωνο), Θανάσης Πλάκας (κλαρίνο), Νικόλας Άτσης (τρομπόνι), άγνωστος (τρομπόνι), Χριστόδουλος Άτσης (τρομπόνι), Ευριπίδης Παζαρέντσης (γκρανκάσα), Δημήτρης Γ. Άτσης (τύμπανο).
3. Φωτ. 3. Στον Άγιο Νικόλαο το ισνάφι των ιδιοκτητών ταβερνών, καφενείων, κέντρων διασκέδασης, κατά τη γιορτή της αναλήψεως το 1953-54. Διακρίνονται οι μουσικοί: Θανάσης Άντος(νταούλι), Θανάσης Άτσης (τρομπέτα), Σταύρος Βελιγδένης(τρομπόνι), και μάλλον ο Βαγγέλης από τη Φλώρινα κλαρίνο.
4. Φωτ. 4. Στο μοναστήρι του Προδρόμου στη Νάουσα, στις αρχές της δεκαετίας 1950. Διακρίνονται οι μουσικοί: Σταύρος Παζαρέντσης (γκρανκάσα), Γιώργος Τσιαύκας (κλαρίνο), Δημήτρης Παζαρέντσης (πατέρας του Σταύρου, γκρανκάσα), Δημήτρης Γιαννούλης ή Τούσκας (τρομπόνι), Γιάννης Σιάγκος (κλαρίνο), Θανάσης Άντος (όρθιος με το μπλε κουστούμι)
5. Φωτ. 5. Σε γλέντι στον Άγιο Νικόλαο Νάουσας τη δεκαετία του 1950. Τρομπόνι παίζει ο Χρήστος Γιαννούλης, τρομπέτα ο Θανάσης Άτσης, κλαρίνο ο Αλέξης Κατσάνος.
6. Φωτ. 6. Στο πανηγύρι του έξω Πρόδρομου της Νάουσας το 1950. Παίζουν οι μουσικοί: Αλέκος Τσιαύκας (τρομπόνι), Νίκος Δημητριάς ή Τσιλιμπιάς (κλαρίνο), Θανάσης Άντος (γκρανκάσα). Στη φωτογραφία φαίνεται ο τρόπος με τον οποίο έπαιζαν τα κρουστά οι λαϊκοί οργανοπαίχτες, ο λεγόμενος «τζάζ». Ο τζαζμπανίστας είχε μπροστά του τη γκρανκάσα με πιάτο και ένα τύμπανο.
7. Φωτ. 7. Γάμος στο Στενήμαχο Ανατολικής Ρωμυλίας το 1922-23. Παίζουν οι μουσικοί: Θόδωρος Γκαντίδης (αρμόνικα), Λάμπρος Κουβακλής (βιολί), Μήτσος Κουβακλής (λαούτο). Το 1924 η κομπανία ήρθε και εγκαταστάθηκε στο Χωροπάνι της Νάουσας, το οποίο αργότερα μετονομάστηκε σε Στενήμαχος Νάουσας.
8. Φωτ. 8. Η κομπανία των Γκαντίδη-Κουβακλή σε γλέντι στο Στενήμαχο Νάουσας το 1933-34. Παίζουν οι μουσικοί: Θόδωρος Γκαντίδης (αρμόνικα), ένας Βεροιώτης βιολιτζής (πρόσφυγας από τη μικρά Ασία) και ο Μήτσος Κουβακλής (λαούτο).
9. Φωτ. 9. Ο γάμος στη Νάουσα του Πασχάλη Ιωάννου και της Καλλιόπης Μούγκρη το 1911
10. Φωτ. 10. Ο γάμος στη Νάουσα του Θωμά Σαμαρά και της Ευλαμπίας Φασούλα στις 12-4-1912

Χρήστος Ζάλιος

Ο Χρήστος Ζάλιος γεννήθηκε στη Νάουσα το 1962. Σπούδασε στο Τ.Ε.Φ.Α.Α. Θεσσαλονίκης από όπου αποφοίτησε το 1984. Είναι καθηγητής Φ. Αγωγής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση από το 1989 και τώρα εργάζεται στο 2ο Γυμνάσιο Νάουσας. Είναι μουσικός και χοροδιδάσκαλος παραδοσιακών χορών. Ασχολείται με την έρευνα της παραδοσιακής μουσικής και των παραδοσιακών χορών της Μακεδονίας. Έχει γράψει το βιβλίο «Φιλαρμονική Εταιρεία Ναούσης». Έχει δημοσιεύσει άρθρα του με θέματα λαογραφικού περιεχομένου στο περιοδικό της Δ.Ο.Λ.Τ. «Παράδοση και Τέχνη», στο περιοδικό «Λάμδα», στο περιοδικό «Πολιτιστικά Δρώμενα», στην εφημερίδα της Βέροιας «Λαός», στις εφημερίδες της Νάουσας «Φωνή Ναούσης», «Νέο Βήμα» και «Νέοι Καιροί».

Είναι μέλος του Διεθνούς Συμβουλίου Χορού (CID), της Ένωσης Γυμναστών Βορείου Ελλάδος, της Φιλαρμονικής Εταιρίας Ναούσης, της Πολιτιστικής Εταιρείας Νάουσας «Αριστοτέλης».

Διεύθυνση κατοικίας :
Μακεδονικού Αγώνα 3
59 200 Νάουσα
Ημαθία

Τηλ. 6973 283944

Email : zalchrist@gmail.com και chrzalios@yahoo.gr